

Til læseren

”Det gode, som jeg vil, det gør jeg ikke, men det onde, som jeg ikke vil, det gør jeg,” udbryder apostlen Paulus. Det er ikke svært at genkende sig selv. Hvorfor det er sådan, er sværere at forklare. Og endnu sværere er det at se, hvad vi kan gøre ved det. Det letteste er lidt opgivende at konstatere, at det nu engang er vores natur, og at Gud må bære over med os og tilgive os. Den tanke får støtte af Paulus’ henvisning til en naturlov inden i os og til Jesus Kristus som befrier.

Men så er der den mærkelige henvisning til min fornuft, til mit indre, som af naturen, overladt til sig selv, tjener det gode. Hvordan kan det være, at jeg faktisk godt ved, hvad det gode er, men alligevel handler imod dét, jeg ved? At jeg forstår, men ser bort fra det, jeg har forstået? Hvad udløser denne ufornuft? Hvad er det, som i strid med forstanden driver mig? Hvad er det for nogle dæmoner, som indsnævrer, ja fratager mig min indre frihed?

Det er *tankerne*, lyder svaret fra ørkenens mestre; eller måske snarere: de indgroede tankemønstre, den forestil-

lingsverden og selvopfattelse, vi bygger op som et selvforsvar. Her fødes og vokser handlingerne; her bearbejdes og afstemmes det, som er sket; her retfærdiggøres impulser og følelser. Her udformes planer; her håndteres bekymringer for det, der vil komme; her dannes mønstre og cementeres afhængighed. Her forsøger vi at komme til rette med vores fiaskoer, vores følelser og vores konflikter med andre – og frem for alt med den dybtgående frygt for ikke at slå til, for ikke at være elsket og respekteret, for ikke at være til.

At lære at håndtere tankemønstrene er derfor nødvendigt for enhver, som søger indre frihed, som vil sige ja til sin natur, sit kald, sin oprindelse og sin bestemmelse. I kampen for frihed fra afhængighed, fra angst og fra følelsen af meningsløshed er der brug for en indsigt i, hvordan vi faktisk er.

Det handler ikke om moral, ikke om at tænke på den rigtige måde; det handler ikke om pligt eller skyldighed, ikke om at gøre noget for at blive værdsat, ikke om at gøre noget for andres skyld. Nej, det handler om at få et dybtgående kendskab til sig selv, at lære sine grundlæggende tankemønstre at kende – og ikke mindst: at se klart, at se igennem de tågeslør og bortforklaringer, vi beskytter os med.

Tankerne kan vi ikke forhindre, men gennemskuer vi dem, kan vi forhindre dem i at slå rødder. Indser vi, at de vokser i frygten for tomhed og forladthed, i frygten for ikke at være elsket, for ikke at overleve – så ser vi også, at

den kærlighed, som driver al frygt ud, kan hindre tankerne i at sætte sig fast.

Evagrios af Pontos helligede sit liv til at lære de grundlæggende tankemønstre at kende, som han fandt hos sig selv og hos dem, der søgte hans råd, de mønstre, der fik betegnelsen *lidenskaber*. Sine indsigter formidlede han i en lang række tekster, og det er disse indsigter, jeg her forsøger at give videre.

I

Hvorfor får jeg ikke lov til at se Gud? Hvorfor skjuler Gud sit ansigt for mig? Jeg vil jo så gerne se, blive så gennemlyst, at mit blik bliver klart. Jeg beder, og jeg tjener, men der sker ingenting.

Denne problemstilling er ikke ny. En af ørkenfædrene, abba Olympios, stillede sukkende de samme spørgsmål til en hedensk præst, en, som burde vide besked. Svaret var krystalklart: Det er dine synder, der står i vejen.

Jaså, tænker du. Nu står vi der så igen med denne påføring af skyld og urimelige krav, med løftede pegefingre og fejlfinding. Det orker jeg bare ikke. Jeg er i forvejen plaget tilstrækkeligt af mislykkethed og følelser af svigt og skyld, af jagt på tilgivelse og forsøg på at gøre tingene godt igen. Men vent lidt! – var præsten, som abba Olympios spurgte, ikke en hedning? Skal vi så tage hans ord for gode varer?

Det gjorde abba Olympios. Han forstod straks, at problemet ganske rigtigt var, at blikket blev sløret. Der var noget, der stod i vejen, noget, der hindrede udsynet. Men

hvad var det? Hvad er egentlig synd, og hvordan kan synden hæmme mit syn? Kan problemer med at følge bestemte bud, det at jeg kommer til kort over for urimelige krav, hindre mig i at se? Kan fejltrin, øjeblikke med nydelser, jeg under mig selv, gøre mig næsten blind?

Det korte og klare svar, hvor sandt det end var, gør os egentlig ikke så meget klogere. Og det giver os slet ikke noget håb. At forsøge at lade være med at synde er ikke ligefrem nogen ny idé. Hvem har ikke prøvet det hundrede eller måske tusinde gange? Der er brug for noget mere; der er brug for én, som kunne og turde grave dybt i spørgsmålene, hvad synd egentlig er, og hvordan den kan gennemsues.

Vi ved ikke, om abba Olympios nogensinde mødte ham, men i den egyptiske ørken var der i slutningen af 300-tallet en mand, der efter en stor krise i sit liv brugte et par årtier på at søge svar på abbaens spørgsmål: Evagrius af Pontos. Ved at samle erfaringer, både egne og andres, og ved at arbejde intensivt med både Skriften og hele den antikke filosofi forsøgte han at finde svar på spørgsmålet, hvordan det er muligt at se Gud. Kan vi finde en måde at gennemsue alt det på, der skiller os fra Gud? Er der en metode, som kan give os klarsyn og derigennem få det, der hindrer, til at opløse sig?

Evagrius' arbejde med disse spørgsmål, hans egne erfaringer og alle hans samtaler med ørkenens søgere og lærere blev grundlæggende for hele den østlige kristenheds sjælesorg og åndelige vejledning. Fra sjælesorgslærere

som Nilos af Ankyra og Johannes Klimakos, via mystikere som Isak af Nineve og teologer som Maximos Bekenderen, til de russiske staretsr og fader Matta al-Miskin i vore dages Egypten.

Omstændighederne taget i betragtning var det ikke så mærkeligt, at Evagrius' stædige og uafladelige søgen førte ham ud på rigtigt dybt vand, hvor hans refleksioner ikke længere fulgte kirkens lære. Det forklarer, hvorfor en del af hans tanker og skrifter blev fordømt, og de mere rettroende sørgede for, at hans navn blev slettet fra traditionen. Takket være de græske, syriske og arabiske munke blev hans uvurderlige skrifter dog bevaret, undertiden under et andet navn. For dem var han en del af traditionen, selv om hans tanker bevægede sig frit. Og sporene af hans skrifter i deres egne var der ingen, der kunne slette. For os i vest er det først nu, Evagrius for alvor er blevet opdaget, og vi har stadig kun taget de første skridt i det vanskelige arbejde at tilegne os en arv, der ikke så let lader sig indføje i vores tilkørte hjulspor.

Vi må begynde fra begyndelsen – det var det første, Evagrius indså. I vores iver efter at komme hurtigt frem, efter at nå målet nærmest inden vi går i gang, bedrager vi os selv, mente han. Det er tillokkende at følge dem, der lover os hurtige oplevelser og svar, men det fører kun til skuffelser. Der findes ikke nogen hurtige genveje.

At modløshed, bitterhed og opgiveness syntes at ramme selv mange af de mest ivrige munke, var et advarsels-signal. Men Evagrius fandt det lige så slemt og endnu

mærkeligere, at en del af dem ikke engang havde viljen. De syntes at mangle længslen efter at se Gud, længslen efter at blive gennemlyst af Guds uendelige kærlighed og godhed. Den åndelige ligegyldigheds mysterium blev med tiden et hovedspørgsmål for Evagrius. Hvordan han kom til at løse det, vender vi tilbage til. For som sagt, det gælder om at begynde fra begyndelsen, hvis vi skal rydde en vej.

Hvis vi vil gennemskue noget, har vi brug for kundskab. Det kan synes som en selvfølge, men når det gælder det, der skiller os fra Gud, er det en sjælden indsigt. Ikke mange vover eller så meget som tænker på at spørge, hvor vores tanker og følelser kommer fra. Ikke mange standser op tilstrækkeligt længe til, at de åndelige øjne kan begynde at se og bedømme.

Men er det nu nødvendigt? Er det ikke bedre at tænke positivt, at fokusere på det gode og lade være med at rode op i negative følelser og tanker, i synder og laster?

Afslører disse spørgsmål ikke, at vi allerede har ladet os narre, allerede har besluttet, hvad der er godt og dårligt? Og fundet en kasse til det, som vi helst vil fortrænge: synd. At ondskaben, djævelen og hans håndlangere, helst vil være i fred, er jo ikke nogen overraskelse. Allerede før Evagrius var det alment kendt, at en del af det tågeslør, vi omgiver os med, tjener det formål, at vi kan undgå at blive gennemskuet. Et første skridt bliver derfor at gøre op med vrangbillederne, med de falske forestillinger om os selv, og hvad der i virkeligheden hindrer os i at se klart.

For det første er synden ikke en handling, endnu mindre et fejltrin eller en undladelse, lige så lidt som godhed og kærlighed er handlinger. Som om ondskab og godhed skulle kunne katalogiseres i handlingsregistre og regnes sammen i en enkel matematik! Nej, sådan noget vil blot føre til murrende skyldfølelser, stressende arbejdsmanier eller en større eller mindre grad af selvgodhed. Hvad vi gør, er ganske vist symptomer på, hvordan vi er, og hvad synd egentlig er, men fokuserer vi på handlingerne, spænder vi ben for os selv. Derfor advarede man i ørkenen mod at være optaget af ”synder” og fordømme ”syndere”.

Den tanke, at synder er bestemte handlinger, og syndfrihed dermed et totalt fravær af sådanne, er ikke andet end et gigantisk bedrageri, der fjerner blikket fra det, som har brug for at blive gennemskuet. Når vi alligevel bekender vores handlinger, er det ikke, fordi det er dem, der er synd – det er heller ikke, fordi vi skal ydmyge os og indse, at vi alle deler den samme svaghed og derfor lige så godt kan fortsætte som før. Vi bekender heller ikke vores handlinger for at afrapportere til Gud eller hinanden. Ligesom børn bekender vi for at få hjælp – hjælp til at hele det, der er gået i stykker, det, som handlingen er et udtryk for.

Forestillingen om en vred Gud, der har brug for at høre vores bøn om tilgivelse og derefter nådigst tildeler os den, er en af djævelens mest udspekulerede vrangbilleder. Skal dette billede og store dele af vores nedarvede tænkning om synden afsløres for, hvad det er, har vi mere

brug for at se på, hvad der styrer vores liv, end hvor vi er havnet. Det afgørende for gudsrelationen er ikke, om man sidder i en bispestol eller sidder i et fængsel.

Synden – det, som skiller os fra Gud, og som må gennemlyses, hvis vi vil se klart og selv blive gennemlyst – ligger dybere. Den bider sig helst fast ved følelsernes og tankernes rødder, hvorfra den hvisker vildledende ord til vores hjerte, bedrager vores vilje og får os til at gøre noget, vi egentlig ikke vil. Den er en byrde, vi slæber med os, en last, som tynger, eller med det billede, som en af Evagrius' forgængere, Antonios, brugte: synden er en røver, som er brudt ind i vores indre og huserer efter behag. Den, der vil afsløre en sådan bedrager, bør ikke se derhen, hvor han peger, men snarere se ham direkte i øjnene, for egentlig er han en ganske ynkelig og afmægtig skikkelse.

Men synden skjuler sig udspekuleret i et net af følelser og tanker, som forvirrer blikket. Det var den indsigt, der drev Evagrius til i sin åndelige vejledning at forsøge at skabe orden i kaos. Han ville bidrage med noget så selvfølgelig som viden om, hvordan vores følelsesliv og tankeliv formes, men også misbruges og dermed skjuler Guds ansigt for os.

For det andet er vi skabt gode. Vi er skabt i Guds billede og lighed. Det er ikke noget, vi behøver at bevise, heller ikke noget, vi kan afvise. Vi er alle signeret af Skaberen selv – uudslætteligt – og besidder, hvor vi end befinder os, en uendelig guddommelig værdi.

Det gode skal vi derfor ikke søge efter i vores handlinger og vores bedrifter, men heller ikke i modsætningen til alt det, vi har gjort eller ikke er lykkedes med. Godhed og kærlighed er noget selvfølgeligt og naturligt. Også her har mange af os ladet os føre vild. En unuanceret tale om arvesynd og menneskets totale syndefuldhed har fået det til at fremstå, som om vi var gennemfordærvede, uden værdighed og værdi. En sådan foragt for Guds skaberværk, for gudslighedens mysterium, kan kun komme ét sted fra, det burde vi indse. Det gjorde i hvert fald Antonios og Evagrius.

At vi alle er delagtige i verdens bortvendthed fra Gud betyder ikke, at vi er onde. At vi alle er vildledt og vildleder os selv, at vi alle skal dø og derfor er bange, at vi alle er ude af stand til at komme fri af det, vi har fået viklet os ind i, at vi alle har brug for uendelig barmhjertighed og nåde – det er ikke ensbetydende med, at vores inderste er synd. Vi behøver ikke at blive skiftet ud, erstattet med en ny skabning. Vi er værdifulde. I bund og grund er vi værdifulde, hver og en af os.

Der findes hjælp mod alt det i os, der vil forvirre og ødelægge. Der findes hjælp mod hver følelse, der fører os på vildspor, mod hvert indfald og hver tanke, der fører til vrede, bitterhed eller modløshed. Der findes hjælp mod hver overdrivelse, der fører os til afhængighed og gør os til slaver af jagten på nydelse.

Men vi bedrager os selv, hvis vi tror, at der findes hurtige helbredelseskure med sukrede piller. Med dem kan

man måske skjule symptomerne, feje en forargelig adfærd ind under gulvtæppet, retfærdiggøre forsømmelser og måske endda få lidt ros for sine handlinger. Men den sande godhed hentes ikke udefra. Den kan ikke trylles frem gennem fromhed eller anskaffes ved et vækkelsesmøde. Den udspringer fra vores inderste, fra vores berøring med vores oprindelse og bestemmelse. At vi har vendt op og ned på det hele og tror, at ondskaben kommer indefra, og godheden udefra, er en snedig, men djævelsk vrangforestilling.

Med dette som udgangspunkt, som en slags indledning, kan vi nærme os det, Evagrios' samlede analyse har at sige os. Evagrios sammenfatter den i otte punkter, de otte grundlæggende byrder, vi bærer på, eller *tanker*, som han kalder dem. Selv om de af senere forfattere, indledt af Gregor den Store i 500-tallet, efterhånden blev benævnt som *dødssynder* og blev reduceret til syv, er der for Evagrios overhovedet ikke tale om særligt alvorlige synder, hvordan man end vil definere det ord. Nej, for ham er de diagnoser, betegnelser for de grundlæggende åndelige sygdomme, vi bærer på. Ja, mere end det – de er beskrivelser af, hvordan det, som er naturligt for os, forvrænges, så det bliver til skade for os. Op mod disse grundtanker – laster – sætter Evagrios de grundtræk, vi har fra begyndelsen, og som kaldes *dyder*, fordi vi i og med dem dur, er værdifulde, som vi er.*

* *Dyd* er dannet af roden i verbet *at du*.

Men ønsker vi nu virkelig at skue Gud, at blive gennemlyst af Guds kærlighed og godhed og genspejle denne? Så kan det være besværet værd at få gennemlyst de byrder og laster, vi har, for at finde ud af, hvorfor vores følelser og tanker er så sammenfiltrede og hele tiden har en tendens til at skabe problemer for os. Og måske kan vi i samme anledning få hentet dyderne frem fra de afkroge, de er blevet trængt tilbage til af vores alt for frit hærgende tankespind, det, som Evagrius kalder *dæmoner*.

I den bestræbelse kan vi finde god vejledning hos Evagrius og hans arbejde med det, som mennesket lider under. Som en hjælp kan vi også bruge de klargørende indsigter, som hans efterfølgere har bidraget med, særligt Johannes af Stigen og de vejledere, hvis skrifter er blevet samlet i *Filokalia*, den bog, hvis titel betyder ”kærligheden til det gode”.

I det følgende udfolder jeg Evagrius’ undervisning, men kun lidt ad gangen. Den, som tror, at man kan haste mod himlen, har aldrig hørt det arabiske ordsprog: Hastværket er fra djævelen, tålmodigheden fra Gud.